
"Matejko i Słowacki", Kazimierz Wyka, „Materiały do studiów i dyskusji z zakresu teorii i historii sztuki, krytyki artystycznej oraz metodologii badań nad sztuką”, R. I, 1950, z. 3-4 : [recenzja]

Ochrona Zabytków 4/1-2 (12-13), 109-110

1951

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

danego społeczeństwa". „Dziedzicząc doświadczenia warsztatowe swych poprzedników, artysta naszej epoki usiłujący wyrazić nową treść społeczną, niejednokrotnie popada w konflikt z dziełami swych poprzedników i mistrzów". Tego rodzaju konflikty stają się bodźcem rozwoju i postępu w sztuce. Główną dziedziną naukowego zainteresowania historii sztuki są te przedmioty i zakresy wytwórczości społecznej, które obsługują społeczeństwo dziełami sztuki, urzeczywistniającymi idee estetyczne, powstające w nadbudowie ideologicznej tego społeczeństwa". Historia sztuki zajmuje się nadto historią i zmiennością społecznego oddziaływania dzieł sztuki. Sztuka wytwarza się stopniowo poprzez zróżnicowanie i narastanie coraz to nowych funkcji społecznych. Za pośrednictwem dzieł sztuki przemawia i oddziałuje panująca ideologia społeczna danego czasu i środowiska. „Dziedziczenie i pomnażanie doświadczeń przez stale ponawianą praktykę jest według Engelsa głównym czynnikiem rozwojowym, dzięki któremu poprzez wieki rozwija się i dokonuje owo wydoskonalenie ręki i umysłu ludzkiego, któremu zawdzięczamy najwyższe twory sztuki". Autor przedstawia główne etapy historyczne tego doskonalenia się i wyjaśnia jak w związku z nimi narastała i różnicowała się społeczna funkcja sztuki w ciągu wielowiekowych przemian, wykazując że w okresie „jaskiniowym" występują dwie podstawowe funkcje sztuki, tj. udział w materialnym formowaniu otoczenia ludzkiego oraz unaocznienie poglądów człowieka. Od neolitu dochodzi tu trzeci moment — „funkcja władczą", charakterystyczna w okresie wielkich formacji niewolniczych (Egipt, Assyria, Babilonia, Kreta, Grecja, Rzym, Europa feudalna). „Sztuka posiada tę właściwość różniącą ją od większości wytworów innych przejawów nadbudowy ideologicznej, że pewne jej dzieła w pewnym stopniu i pod innymi warunkami zachowują zdolność oddziaływania estetycznego nawet i po zaniku bazy i nadbudowy, z których wyrosły. Zjawisko to pozornie tylko pozostaje w sprzeczności z podstawową zasadą metody marksistowskiej — zasady historycznego uwarunkowania. Moment ciągłości dziedziczenia i rozwijania postępowych treści ideologicznych oraz przejmowanie tych postępowych treści przez nową klasę a niekiedy nawet i przez nową formację ekonomiczno-społeczną wyjaśnia ten problem w zupełności". Dzieje sztuki europejskiej od feudalizmu do wielkiej rewolucji mieszczańskiej (1789) to jeden

wielki proces narastania realizmu. Nowe funkcje sztuki rodzą się przez cały wiek XIX do Wielkiej Rewolucji Październikowej 1917 r., wyrastają na gruncie o dziedziczonych doświadczeń i w nawiązaniu do epok poprzednich, będąc „naturalnym podsumowaniem i przeglądem tych wszystkich wartości istotnie postępowych, które ludzkość stworzyła w poprzednich epokach społeczeństwa klasowego".

Porębski Mieczysław, Treść i forma w sztukach plastycznych (zesz. 3—4), str. 48—72). — „Treścią dzieła sztuki jest rzeczywistość, którą dzieło odbija pozytywnie lub negatywnie. Forma dzieła sztuki posiada aspekt podwójny: materialny i idealny. W aspekcie materialnym forma dzieła sztuki to wytwór materialnej techniki, jaki powstaje z wybranego tworzywa na skutek określonego ilościowo i jakościowo wkładu pracy ludzkiej. W aspekcie idealnym forma dzieła sztuki to określone materialnie odbicie treści rzeczywistych, odbicie, stanowiące myślowe uogólnienie tych treści poprzez wybraną pełną jakościową, odbicie o pozytywnej lub negatywnej wartości poznawczej, której sprawdzianem jest praktyczna konfrontacja dzieła z rzeczywistością".

Wyka Kazimierz, Matejko i Słowacki (nr 3—4, s. 73—140). — Głębokie i odkrywcze studium klasowego uwarunkowania twórczości Matejki przynajmniej właściwe miejsce w dziejach malarstwa polskiego w nawiązaniu do walki o realizm socjalistyczny w etapie dzisiejszym. „Malarstwo Matejki jest wielkim malarstwem ideologicznym nie tylko przez fabułę i anegdotę jego płócien. Jest ono takim malarstwem dlatego, ponieważ każde z jego głównych płócien stanowi wyraźną odpowiedź na określoną politycznie i historycznie fazę życia społeczeństwa polskiego w Galicji w dzieścioleciach 1860—1890". W twórczości Matejki można wyróżnić dwie fazy: malarstwo patriotyczno-mieszczańskie (do r. 1869) i patriotyczno-solidarystyczne. Jednakże istotny napęd malarstwa Matejki pod maską mieszczańską był pochodzenia ludowego. „Matejko pozostał wielkim malarzem narodowym, ponieważ obydwie ideologie jego życia, jakie świadomie przetwarzał na dzieła malarskie, w istocie wyrastały na głębokim, utajonym, nie posiadającym swoich form oficjalnego wyrazu w patriotyzmie masy ludowej". Matejkę ze Słowackim łączy ogólne pokrewieństwo typu odczuwania i nurt postępowo-humanistyczny. „Słowacki ukazywał, „jak można surowo kry-

tycyzm stopić z barwną i pyszną wizją dziejów“. „Słowacki i Szekspir ścielili... na obrazach Matejki drogę temu zrozumieniu, że wszystkie akty historyczne są tylko dziełem ludzi, że grają w nich wszystkie namiętności, uczucia, pragnienia, gesty i twarze człowieka“.

Realizm w narodowych tradycjach polskiej architektury, rzeźby, malarstwa, urbanistyki i rzemiosła artystycznego (Praca zbiorowa) (zeszyt specjalny, str. 3—83). Referat, będący pracą wieloosobowego kolektywu wybitnych specjalistów, stanowił podstawę do wyczerpującej dyskusji na I Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej w sprawie badań nad sztuką na Wawelu

w r. 1950, wychodzi z założenia lenińskiej teorii odbicia rzeczywistości w sztuce dostosowując ją do naszego rozwoju artystycznego w przeszłości i chwili obecnej. Referat rozpada się na kilka części, zawierających syntezy poszczególnych dziedzin sztuki w rozwoju historycznym ze specjalnym uwzględnieniem nurtu realistycznego. W konkluzji znajdujemy stwierdzenie, że aktualnym, wielkim, twórczym zadaniem polskiej historii sztuki na obecnym etapie jest wykrywanie postępowego nurtu realizmu w dziejach naszej plastyki celem złączenia go z współczesną twórczością artystyczną Polski budującej socjalizm.

(Dokończenie w nast. numerze).

J. L.